

УДК 339.5 (045)

І.І.Тарасова, к.е.н., **А.М.Прокопчук**,
Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ,
м. Вінниця

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ТНК У СИСТЕМІ СВІТОГОСПОДАРСЬКИХ ЗВ'ЯЗКІВ

У статті розглядаються деякі особливості діяльності транснаціональних корпорацій у сучасних умовах господарювання. Проводиться аналіз впливу ТНК на ринки країн світу.

В статье рассматриваются некоторые особенности деятельности транснациональных корпораций в современных условиях хозяйствования. Проводится анализ влияния ТНК на рынки стран мира.

This publication includes some peculiarities of activity by transnational corporations under the present economic conditions. There is analyzed of the impact of TNC's on the markets of the countries of the world.

Ключові слова: ТНК, світове господарство, міжнародні відносини, прямі іноземні інвестиції, фінансовий капітал, валовий внутрішній продукт, грошові активи.

Останніми десятиліттями ТНК (транснаціональні корпорації) набули нових ознак, перетворившись із суб'єктів на об'єкти міжнародної політики. Вони беруть активну участь у всіх глобальних світових процесах: економіці, політиці, науково-технічній, фінансово-інвестиційній, технологічній та військовій сферах. Кількість транснаціональних корпорацій збільшується з кожним роком і навіть наслідки глобальної кризи суттєво не вплинули на їх діяльність. Стрімкими темпами зростає їх роль та частка участі у світових соціально-економічних процесах, чим і викликана необхідність ретельної уваги до аналізу змін, які відбуваються з розвитком світових економічних лідерів — ТНК.

Актуальність вивчення ТНК, їх форм, методів впливу, аналіз діяльності та тенденції розвитку викладені в працях вітчизняних, а також зарубіжних науковців, таких як: В.В.Волошина, Е.А.Кузнецов, В.Б.Макогон, Р.К.Щенін, О.В.Плотніков, В.В.Полякова, Г.П.Черніков, І.П.Гайдуцький та ін.

Метою даної статті є дослідження характеру і мотивів входження ТНК на ринки нових країн, а також особливості їх сприйняття урядами цих країн. Аналіз діяльності ТНК та перспективи їх розвитку на теренах України.

На сьогодні головними провідниками процесів глобалізації є великі виробничо-збутові та фінансові об'єднання – ТНК, які здійснюють суттєвий вплив на хід розвитку світової економіки.

ТНК — це міжнародні концерни, тобто групи підприємств (дочірніх фірм), що концентруються навколо іншого підприємства (материнської компанії), яка тримає акції цих підприємств. У рамках концернів часто дочірні підприємства є тримачами акцій інших дочірніх підприємств в інших країнах, економічним механізмом їх формування слугують прямі іноземні інвестиції (ПІІ). Саме тому колосальна фінансова і промислова могутність ТНК має наднаціональний характер [2, с.26].

ТНК як міжнародні фірми повинні мати свої господарські підрозділи в двох або більше країнах, керівництво якими має здійснюватися з одного або кількох центрів на основі такого механізму прийняття рішень, що дозволив би провести узгоджену політику і загальну стратегію, розподіляючи ресурси,

технології і відповідальність для досягнення результату — отримання прибутку.

За оцінками ЮНКТАД, продажі та додана вартість іноземних підприємств у всіх регіонах світу в 2010 році досягли, відповідно, 33 трлн. дол. і 7 трлн. дол. Їх експорт склав понад 6 трлн. дол., приблизно третина сукупного глобального експорту. Операції ТНК у всьому світі, як у країнах базування, так і за кордоном, створили в 2010 році додану вартість близько 16 трлн. дол. – майже чверть світового валового внутрішнього продукту. Серед 100 найбільших нефінансових ТНК 19 належать державі. Сьогодні налічується принаймні 650 державних ТНК, з приблизно 8500 іноземними філіями. Хоча вони і становлять менше 1% усіх ТНК, у 2010 році цими компаніями було розміщено 146 млрд. дол. ПІІ, або приблизно 11% їх глобальних потоків. Країни, що розвиваються, і країни з перехідною економікою виступають як країни базування більшості цих фірм (56%), хоча в розвинених країнах, як і раніше, є значна кількість державних ТНК. Всупереч думці про те, що державні ТНК зазвичай концентруються в добувній промисловості (8,6%), вони діють в різних галузях, зокрема також і в секторі послуг [3, с.3].

Головними мотивами діяльності ТНК, насамперед, мають бути максимізація прибутку, підвищення доходів та рентабельності через зниження витрат, вихід на нові ринки у різних країнах, використання сучасних технологій, методів організації виробництва й менеджменту, оптимізації фінансових процесів тощо.

Універсальна стратегічна база надає змогу транснаціональним корпораціям провадити таку виробничо-збутову політику, що забезпечує високоефективне планування виробництва, товарного ринку, динамічну політику в галузі інвестування та інноваційної діяльності у національному та міжнародному масштабах для всіх підрозділів, філій та материнської компанії як єдиного цілого [2, с. 26]. Слід зазначити, що і у промислово розвинутих країнах, і у нових індустріальних країнах саме ТНК є основою їхньої економіки. В Україні вони також можуть стати ефективною формою організації господарської діяльності, яка забезпечить взаємозв'язок промислового й фінансового капіталу. Досить важливим для України є залучення капіталів ТНК з метою забезпечення інвестиційного розвитку. А основним регулятором діяльності інвесторів у інфраструктурних секторах, в які вкладаються кошти, повинна залишатися держава.

На нашу думку, необхідно сприяти створенню власних ТНК у пріоритетних галузях української економіки, таких як: металургія, телекомунікації, нафтопереробка та алюмінієва промисловість. Як показує світова практика, лише в такий спосіб національний капітал спроможний витримувати конкуренцію з мультинаціональними корпораціями.

Але потрібно мати на увазі, що надходження іноземних інвестицій ТНК у країну сприятиме прискоренню довгострокового економічного зростання лише за умови їх раціонального й ефективного використання. Тому досить важливим завданням уряду має стати управління інтенсивними надходженнями іноземної валюти. ТНК відіграють важливу роль у відносинах з міжнародними фінансовими організаціями, тому Україна повинна виробити довгострокову

стратегію стосовно їх діяльності. Створення українських ТНК сприятиме захисту національних інтересів, подальшому розвитку господарських структур, інтернаціоналізації виробництва, інтеграції країни у світову економіку. Капіталовкладення національних ТНК в іноземну економіку є стимулятором попиту на вітчизняну продукцію, тому їх розвиток є досить важливим для економіки країни.

Для України пріоритетним напрямком має стати розробка політики узгодженості національних інтересів з глобальними інтересами корпорацій, вироблення шляхів зменшення економічної та технологічної залежності окремих вітчизняних компаній у структурі ТНК. Важливим завданням є створення механізму, який би унеможливив дискримінацію національних ТНК на зовнішніх ринках, а також наближення національного законодавства до міжнародних стандартів.

Загалом ТНК є досить складним елементом у системі міжгосподарських зв'язків, що потребує постійної уваги, вивчення та контролю.

Роль ТНК можна розглядати з різних точок зору. Так, на мікроекономічному рівні інтерес викликає перш за все внутрішня будова цих компаній, їх система менеджменту, яка в класичному вигляді сформувалась і представлена в сучасних великих корпораціях. Завдання ТНК — не лише підвищити ефективність за рахунок виходу на ринки більш слабких країн та економічного тиску на них (таке явище дійсно існує), а й стати джерелом управлінських інновацій, а саме за допомогою різних методів і технологій управління досягати підвищення конкурентоспроможності як підприємства, так і всієї економічної системи в цілому. На макроекономічному рівні ТНК значно впливають на потоки світової торгівлі, на розвиток економічних відносин між країнами, обсяги прямих інвестицій, рівень зайнятості населення. Вони є основним суб'єктом економічної системи, що виробляє найбільшу частку валового внутрішнього продукту (ВВП), і, відповідно, несуть відповідальність за економічне зростання й стабілізацію таких макроекономічних показників, як рівень інфляції й безробіття [2, с. 26].

Хоча є й істотні негативні аспекти присутності ТНК на національних ринках, зовнішньоекономічна політика багатьох країн має бути відкритою щодо прямих іноземних інвестицій. Країни намагаються поліпшити свій інвестиційний клімат з метою залучення більших обсягів іноземних інвестицій.

Глобальні ринки капіталу завдяки лібералізації й технічному прогресу все більш інтегруються, а інвестиції диверсифікуються в міжнаціональних масштабах. Внаслідок цього обсяг глобальних транскордонних потоків упродовж останніх років збільшився в декілька разів [1, с.110].

Якщо оцінювати інвестиційну діяльність ТНК в умовах посилення глобалізаційних процесів, то можна дійти до висновку, що вона характеризується сприянням розвитку міжнародних відносин, стабільністю зовнішньополітичних і зовнішньоекономічних зв'язків, що є важливою умовою розвитку будь-якої економіки та відіграє вирішальну роль у створенні єдиної світової економічної системи.

У наш час відбувається поступове зростання міжнародного виробництва ТНК, проте їх рекордно високі рівні грошових активів поки не вилилися в стійке зростання обсягу інвестицій.

За оцінками ЮНКТАД, рівень грошових активів ТНК досяг більше 5 трлн. дол., включаючи нерозподілений прибуток зарубіжних філій. Дані про 100 найбільші ТНК говорять про те, що під час глобальної фінансової кризи вони скорочували капітальні витрати на виробничі активи та придбання (особливо за кордоном), роблячи вибір на користь нарощування власних грошових коштів. У 2010 році обсяг грошових коштів тільки цих 100 фірм досяг рекордно високого рівня – 1,03 трлн. дол., з яких, за оцінками, 166 млрд. дол. були понад прогнозованого обсягу, тобто вище того рівня, який передбачався, виходячи із середнього докризового рівня грошових активів. Хоча останні дані показують, що капітальні витрати ТНК на виробничі активи і придбання ростуть (їхнє зростання в 2011 році склало 12%), додаткові грошові кошти, якими вони розпоряджаються (приблизно 105 млрд. у 2011 році), все ще цілком не розміщені. Повторне виникнення нестабільності на міжнародних фінансових ринках буде і далі сприяти нарощуванню ліквідних коштів та їх використання на інші цілі – виплату дивідендів або зниження рівня заборгованості. Тим не менше, в міру поліпшення умов, нинішній надлишок ліквідності може в майбутньому вилитися у зростання ПІІ. Якщо будувати інвестиційні прогнози за 100 найбільшими ТНК, грошові активи яких, за оцінками, становлять 5 трлн. дол., то розмір капіталу, який може бути розміщений у вигляді інвестицій, складає 500 млрд. дол., тобто близько однієї третини глобальних потоків ПІІ [4, с. 9].

Саме ПІІ слугують основою панування ТНК на світовому ринку, які є безпосередніми інструментами їх впливу на світове господарство, що дозволяє корпораціям використовувати підприємства в інших країнах для виробництва і збуту продукції, швидко розповсюджувати товари і технології в міжнародному масштабі, а також отримувати високий рівень рентабельності, здійснюючи контроль зазначених процесів. Інвестиції ТНК впливають на економічні процеси у країні, що може мати як позитивні, так і негативні наслідки. Тому співробітництво з ними є досить складним процесом, що потребує визначення національних пріоритетів держави й формування ефективного механізму регулювання діяльності корпорацій.

Таким чином, з результатів численних досліджень можна дійти до висновків, що ТНК мають значні перспективи розвитку в майбутньому, масштаби їх впливу на національну економіку будь-якої країни, а також на світове господарство постійно збільшуються. Вони поступово відсувають на другий план уряди та економіки провідних країн світу.

Для вітчизняної економіки діяльність ТНК через національні фірми має як позитивні, так і негативні наслідки, причому переважають позитивні. Права й обов'язки держави та інвестора постійно розвиваються, тому потрібно узгоджувати їх інтереси з метою ефективного функціонування економіки. Важливим завданням є усвідомлення складності усіх аспектів діяльності ТНК і

їх нових механізмів взаємодії з державою та іншими суб'єктами економіки.

Список використаних джерел:

1. Малютін, О. К. Інвестиційна діяльність транснаціональних корпорацій в умовах посилення глобалізаційних процесів / О. К. Малютін // Фінанси України. - 2010. - 12. - С. 107-113.
2. Шабліна, Я. В. Роль ТНК у світовому соціально-економічному розвитку / Я. В. Шабліна // Проблеми науки. - 2011. - №5. - С.25-31.
3. UNCTAD, World Investment Report 2011: [Електронний ресурс]/ PRESS // PR. - Июль 2011 - P.6. – Режим доступу. : http://archive.unctad.org/sections/press/docs/pr11027_ru_WIR.pdf
4. UNCTAD, World Investment Report 2012: [Електронний ресурс]/ Доклад о мировых инвестициях // Тенденции и перспективы в области ПИИ - Июнь 2012 - P.50. – Режим доступу до журн. : <http://www.unctad-docs.org/files/UNCTAD-WIR2012-Overview-ru.pdf>